

Третяченко Оксана Вікторівна, практичний психолог, спеціаліст вищої категорії Криворізької Центрально-Міської гімназії

Психологічний супровід профільного навчання в гімназії

Підготовка молоді до професійної діяльності, самоорганізація особистості – одна з основних проблем в сучасній освіті, вирішення якої протягом двох століть шукають учені-педагоги всього світу. Вважається, що підготовка учнів до вибору профілю навчання – це, фактично, перший важливий етап вибору професії. Адже профільне навчання – особливий вид диференціації та індивідуалізації навчання, форма організації навчальної діяльності старшокласників, у якій враховуються їхні інтереси, здібності, створюються умови для максимального розвитку пізнавальних та професійних намірів.

Мета профільного навчання – забезпечення можливостей для рівного доступу учнівської молоді до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки, неперервної освіти протягом усього життя, виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства. Профільне навчання спрямоване на формування ключових компетентностей старшокласників, набуття ними навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності, розвиток інтелектуальних, психічних, творчих, моральних, фізичних, соціальних якостей, прагнення до саморозвитку та самоосвіти. [3]

Принципи, на яких ґрунтується профільне навчання: [3]

- Фуркації
- Варіативності й альтернативності
- Наступності й неперервності
- Гнучкості
- Діагностико-прогностичної реалізованості

Протягом багатьох років у практиці роботи Криворізької Центрально-Міської гімназії поділ учнів на класи, групи для диференційованого навчання, зокрема у старших класах, відбувався за такими критеріями, як успішність навчання у попередніх класах, бажання батьків та деякі окремі анкетування, тестування, що не являло собою повної системи. Виявилось, що профільна диференціація та диференціація учнів за здібностями особливо актуальною є у старших класах.

Профільне навчання висуває деякі вимоги до особистості учня - це:

- високої самоорганізації й самостійності;
- уміння встановлювати ділові, партнерські стосунки з дорослими;
- збільшується інтелектуальне напруження, що потребує сформованості розумових операцій узагальнення, класифікації, абстрагування, володіння методами творчого мислення;
- збільшення навантаження на нервову систему учня.

Нами розроблена та впроваджується у практику роботи модель «Психолого-педагогічного супроводу профільного навчання». В першу чергу психолого-педагогічний супровід - це професійна діяльність дорослих, які взаємодіють з учнями у шкільному середовищі на всіх етапах навчання.

Психолого-педагогічний супровід складається з трьох частин:

1. Підготовка учнів до свідомого вибору профільного навчання (до-профільне навчання 5-9 класи). Саме тут проводиться діагностика з метою виявлення особливостей мислення молодшого підлітка; визначення інтересів та схильностей; прогнозування як успішності оволодіння знаннями, так і адаптації підлітка до нових вимог і умов навчання; проведення психологічного консультування з учнем та його батьками з надання рекомендацій з розвитку його уваги, мислення, пам'яті;

2. Здійснення профільного навчання на двох (трьох) факультетах, 10-11 класи.

3. Адаптація учнів до нових умов навчання.

Всі етапи допрофільного і профільного навчання в гімназії супроводжує психологічна діагностика (ПД), яка виконує такі функції:

- діагностика інтересів, здібностей, які можуть визначити характер і успішність освітньої діяльності учнів;

- прогнозування успішності опанування учнями навчального матеріалу, який передбачено відповідними програмами;

- діагностика готовності учнів до самостійного вибору профілю навчання (9-й клас) та галузі професії, професійного самовизначення як ключового етапу самоосвітньої діяльності (11 клас).

На кожному етапі психологічного супроводу гімназистів існує три напрямки роботи, які не є змішаними і використовуються постійно:

1. Психологічна просвіта учнів, батьків, учителів.

2. Консультування гімназистів, батьків, учителів.

3. Корекційно-розвиваюча робота (тренінги, робота психологічного гуртка, уроки психології).

Ключовий етап психологічного супроводу учнів – створення умов для розвитку особистості і свідомого вибору професії. На цьому етапі гімназія працює з обдарованою, талановитою учнівською молоддю, залучає до науково-дослідницької діяльності з метою задоволення потреб старшокласників у професійному особистісно-смысловому, життєвому самовизначенні, з метою формування майбутньої наукової еліти.

Пакет методик для здійснення психологічного тестування містить:

- Шкільний тест розумового розвитку (ШТРР-5) для молодших школярів – (тест визначає загальний рівень інтелекту, рівень учнів за здібностями: фізико-математичні, суспільно-гуманітарні, природничо-наукові). [6] Результати діагностики заносяться до таблиці.

№ / п	К-ть продіа г.		Рівень					Здібності														
	клас	осіб	В	С	С	Н	Н	Суспільно-гуманітарні					Фізико-математичні					Природничо-наукові				
								В	С	С	Н	Н	В	С	С	Н	Н	В	С	С	Н	Н
п	п	п	п	п	п	п	п	п	п	п	п	п	п	п	п	п	п	п	п	п	п	

- Анкета для батьків «Чи розвиваєте Ви здібності своєї дитини?» [2], яка створена на підставі узагальнення матеріалів з досвіду виховання обдарованих дітей. В основу їх покладено добірку запитань, складену Д. Льюїсом (1979 р.) Одаренные дети / Пер. С англ.; Общ. Ред. Г. В. Бурменской и В. М. Слуцкого.- М.: Прогрес, 1991.-376с.

- Прогресивні Матриці Равена (чорно-білий варіант, 30 задач) – методика призначена для вимірювання рівня інтелектуального розвитку («чисті» гуманітарії в методиці показують результати нижчі від норми, у найкращому разі нормативні результати). [6]

Діагностичні процедури охоплюють учнів від 7-го до 11-го класів. Психологічний супровід учнів 7-9 класів є найважливішим у роботі практичного психолога навчального закладу з профільним навчанням, тому що дає змогу вчасно сформувати в учня систему світоглядних цінностей, на підставі якої йому легше визначитися з майбутнім напрямком і профілем навчання, з обранням професійної стежини.

У 7-8 класах проводиться комплексна діагностика, мета якої – визначити коло інтересів учнів (методика «Карта інтересів»); виявити рівень інтелекту (методика ШТРР). Для точного визначення напрямку і профілю навчання проводиться анкетування вчителів, учнів та їх батьків, за результатами анкет і методик складається зведена таблиця, в якій кожній дитині на даний момент рекомендовано напрямок і профіль навчання. Усі результати діагностики враховуються під час розробки профорієнтаційних заходів (це і вправи, і бесіди, і тренінгові заняття).

Здійсненню правильного професійного вибору в нашій гімназії допомагає допрофільна підготовка, яка починається вже з 5-го класу при формуванні класних колективів відповідних напрямків навчання, що визначаються на підставі результатів вступних іспитів та проведеної початкової психодіагностики.

Її мета – формування у гімназистів реалістичного самосприйняття й рівня притягань, розкриття здібностей, виховання трудової мотивації. Це підготовка учнів до свідомого вибору профільного навчання. На цьому етапі практичний психолог і вчитель можуть об'єктивно оцінити професійні інтереси й схильності підлітків, рівень інтелектуального розвитку, становлення «Я-концепції», уявлення особистості про себе і свої можливості.

Далі - комплексна діагностика 9-х класів, яка спрямована на виявлення та оцінку психологічної готовності гімназистів до навчання за обраним профілем та прогнозування професійної успішності й профілактики шкільної дезадаптації.

Обстеження проводиться у 1-му семестрі 9-го класу. Складається з психологічного обстеження учнів та експертного опитування батьків. Блок методик складено з урахуванням індивідуальних особливостей підлітків. Основний акцент спрямовано на діагностику мотиваційної сфери (мотиваційна готовність) – інтереси, схильність, потреби, особливість мислення (інтелектуальна готовність). В своїй роботі я використовую традиційні й модифіковані методики.

Учні обстежуються за груповою формою за такими методиками:

1) для виявлення інтересів: методика «Профіль» (модифікація «Карти інтересів»); [4]

2) для виявлення схильностей «Опитувальник професійних схильностей Л. Йоваши» (модифікація Г.В. Резапкіної); [4]

3) для діагностики особливостей мислення: Опитувальник типа мислення. [4]

4) рівень розвитку невербального інтелекту: Тест інтелектуального потенціалу (П.Ржичан); [4]

5) для виявлення рівня сформованості мислинневих операцій: Тест розумового розвитку (модифікація «ШТУРА»). [4]

6) анкета для вивчення типу вищої нервової діяльності (автор Н.М. Самошкіна) [5]

Можуть використовуватися й інші засоби й методи діагностування, наприклад, опитувальник професійних переваг Дж. Голанда, «Карта інтересів» А. Е. Голомштока, Опитувальник професійної готовності школярів Л. Н. Кабардової, тест структури інтелекту Амтхауера.

Батьки на батьківських зборах заповнюють анкету для батьків учнів 9-х класів (модифікація Л.О.Морозової) [4]

Результати діагностування учнів і опитування батьків дозволяють досить точно прогнозувати успішність учнів у рекомендованому профільному навчанні. Але однієї діагностики замало для прийняття рішення про зарахування учня до того чи іншого профільного класу: необхідно враховувати об'єктивні досягнення в засвоєнні профілюючих предметів (оцінки).

Педагогічний консиліум розглядає зведені дані обстеження учнів, анкетування батьків та вчителів, робить рекомендації. (див. Таблицю 1.)

Таблиця 1

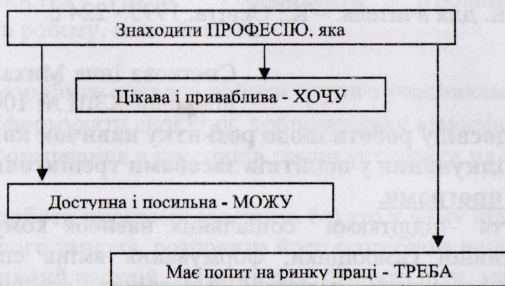
№ п/п	П.І.учня	Рівень досягнень	Тип темперамента	Інтереси	Ведуча півкуля	Тип мислення	Професійний вибір	Інтелектуальний потенціал	Рівень розумового розвитку	Тип особистості	Бажання учня	Бажання батьків	Рекомендації
1	Іванов І.	Достатній	Слабкий, меланхолік	Медицина	Права	Словесно-логічний	Лікар	Високий рівень	високий, соціально-економічного спрямування	Соціальний	Економіко-математичний	Гуманітарний	Економіко-математичний

Наступним кроком є розробка й реалізація індивідуально-розвиваючих програм особистісного розвитку учня гімназії. Створення максимально сприятливих умов для розвитку й саморозвитку особистості учня.

У 10-х класах продовжується вивчення рівня адаптації, задоволеність профілем, здібностей. В 11-х класах вся ПД спрямована на усвідомлений вибір професії випускником, на професійне й особистісне самовизначення. Щоб допомогти старшокласникам сформувати свій особистий професійний план (діагностика професійних переваг і діагностика особистісних рис, тобто усвідомлення своїх потенційних можливостей, перспективи особистісного і професійного росту, пошук, творчість і можливість вибору), використовуються комп'ютерні технології:

- тест «Профорієнтатор» - особистісний блок, який допоможе зрозуміти, в яких професіях особисті риси допоможуть досягти успіху;
- тест «Профорієнтатор +» (блок «Інтереси»), спрямований на усвідомлення розподілу інтересів до різних сфер діяльності, що допомагає в професійному самовизначенні;
- «Оцінювання ваших можливостей» - визначення ділових характеристик;
- самостійне створення учнями особистих освітніх траєкторій, визначення психологічного типу і формування автопортрету особистості.

Готуючи учнів до життя, ми вчимо їх робити правильний вибір (див. схему 1).

Відстежуючи вибір дитиною сфери професій в 11-му класі й співвідносячи його із попитом на ринку праці, ми бачимо: щороку на передових позиціях залишаються сфери професій «людина-людина» і «людина-знакова система».

Накопичення матеріалів дає змогу учням 11-х класів виконати творчу роботу по складанню професіограми з обраної професії, що дозволяє гімназістам більш ретельно зрозуміти себе й оцінити свою спроможність до обраної професії, допомагає визначити ті якості, які необхідно розвинути в собі, щоб у майбутньому оволодіти даною професією.

Дуже важливим моментом роботи є попередження й корекція проявів соціальної адаптації (аномальна поведінка: депресія, суїцидна поведінка, фобії та інші психічні розлади).

Навчання саме у профільних класах сприяє формуванню специфічних для навчальних предметів умінь та навичок, орієнтує на вибір

професії, пов'язаної з цими предметами, поглиблений зміст профільних предметів сприяє розв'язанню принципу наступності та неперервності в освіті, ліквідації розриву між вимогами школи і вузу.

Наше завдання - навчити дітей бути конкурентоздатними, орієнтуватися у світі, де швидко змінюються запити й можливості.

Література:

1. Бурлачук Л., Морозов С. Словарь-справочник по психологической диагностике.- К.: Наукова думка, 1989
2. Дарда І.М., Токарева Л.Д., Чи розвиваєте ви здібності своєї дитини? // Обдарована дитина.- 2001 р. - № 4. – стор. 16-19.
3. Зламанюк Л.М. Профільна освіта: шляхи реалізації. // Нива знань. – 2005р. - № 1. – стор. 15-17.
4. Методическое пособие. Психодиагностические минимумы в школе. Психологический инструментарий / Днепропетровский областной методический центр практической психологии и социальной работы.: г. Днепропетровск, ООО «Реклама Днепр» РА «Южная Столица», 2008 – 107 с.
5. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога в образовании: учебное пособие. – М.: ВЛАДОС, 1995
6. Фурман А.В. Психодіагностика інтелекту в системі диференціації навчання: Кн. для вчителя. – К.: Освіта, 1993.- 224 с.